

élmény – ihlet – inspiráció

PATAK MÁRTA (1960) Leányfalu

PATAK MÁRTA

Egyszerre nászagyban, egyszerre sírgödörben

Kovács Péter emlékezete

Az 1981–82-es tanév nagy részét szülővárosomban, Kaposváron töltöttem a Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár kölcsönző könyvtárosaként. Nap mint nap a Somogyi Képtár előtt vezetett el utam, nézegethettem a Rippl-Rónai Múzeum Somogyi Képtárának kirakatát, mígnem egyszer Kovács Péter *Betonlakai* be is csalogattak. Akkor még nem gondoltam, hogy imádott és kizárólagos kedvenc festőmet, a világ legnagyobb napú festőjét is kiszoríthatja majd bennem valaki, ráadásul egy eleven, hús-vér alkotó, aki olyat mutat nekem a képeivel a világból, amit azelőtt még senkitől nem láttam. Pedig így történt.

A nagy találkozás előtt még soha nem fordult elő velem, hogy műalkotás csak úgy, minden előzetes elhatározás nélkül behívjon egy kiállítóterembe, de akkor, ott, szinte magától vitt be a lábam a képtárba. Lenyűgözve álltam a panellakó lények előtt, akik arctalanságukban az emberiség összes volt és leendő panellakó lényének gyötrelmét, védtelenségét és törekénységét magukon hordozták. Későbbi ajándék, de most is itt lóg ágyam fölött az *Alvók*, amely mindig ennek az első találkozásnak az emlékét idézi föl előttem, amelyen Kovács Péter alakjai belém költöztek.

A festő a világlátását viszi vászonra, ahogyan az író is a magáét az írásba. Az a felkavaró, egyszerre nyugtalanító és felszabadító érzés, amit ez a kiállítás a lelkem mélyén hagyott, örökre megmaradt bennem, a katalógus nélkül is, amit onnan magammal vihettem. Ahogyan egy igazán jó regény elolvasása után már nem ugyanaz az ember maradsz, aki előtte voltál, mert észrevétlenül, mélyen beleépül szinte minden sejtvedbe az a világlátás, ahogyan az író alakjait megformálta, tájainak képét szavakkal eléd rajzolta, ugyanúgy egy festmény vagy egy zene is beléd szervesül, és csak a pillanat kell hozzá, hogy előhívja belőled ugyanazt az érzést, amit ott és akkor keltett, amikor és ahol először találkoztál vele, és amitől tudhatod, hogy nem vagy egyedül emberi szorongással, bánattal, örömmel.

1987 őszén szakdolgozatom elkészítéséhez ösztöndíjat kaptam két hónapra a palermói Bizantológiai és Neohellenisztikai Intézetbe. Két hétbe telt, mire a külügyminisztérium kiállította a vonatjegyemet, és ezt a két hetet Rómában töltöttem a Magyar Akadémián. Még most is előttem van az a halk szavú, bajsza alatt esterházysan megcsavart félmondatokkal élcelődő, kissé mackós mozgású, mosolygós képzőművész, akiben otthon fölfedezett, kedvencé lett alkotómra ismerhettem.

Maestro. A szószonglőr, a képek mestere. Kovács Péter, nekem örökre „a” Maestro, akit akadémiai szobatársa, a szobrász Török Richárd akkor így mutatott be, és ő is következetesen így szólított. Nem Péter, nem Moti, hanem Maestro. Ricsi és Maestro, két ösztöndíjas képzőművész a Via Giuliaán, akivel hamar össze is barátkoztam, kapcsolatunk halálukig meg is marad, és így fonódhatott össze bennem egymástól elválaszthatatlanul alkotó és alkotás. De ez majd későbbi pillanat lesz, hiszen Rómában egyelőre csak éljük az ösztöndíjasok hétköznapi életét.

Via dei Giubonari, Maestro előtt a szokásos Montepulciano, Ricsi ananászt hámoz. Féhner Tamás és Tóth Zsuzsa a templomjárásukról, háztetői fénylésükről mesél, Banga Feri szitanyomatot ajándékoz a születésnapomra. Ez mind, mind Róma. Semmi művészet, csak élet, pontosabban élet a művészetben. Ostia Antica és a Villa Hadriana. Marcus Aurelius lovas szobra a restaurálóműhelyben. A Piazza Navona, a Campo de' Fiori és a Palazzo dei Falconieri ezerszer, ezeregyedszer Maestro és Ricsi társaságában. A napi piacok a Campo de' Fiorin. Életre szóló élménykavalkád, immár teljesen egyedül a színes, szabad világban, legtöbbit a két képzőművész, Maestro és Ricsi társaságában. A Vatikáni Múzeumoktól a Porta Portese piacán át a Via Giuliaáig.

Maestro. Sose láttalak dolgozni, sem Rómában, sem itthon, a műtermedben. Pedig folyton firkáltál, a képeid mellett itt maradt utánad az a tömérdek, füzetlapnyi méretű ceruzarajz, amire önkéntelenül mozdult a kezed, de valahányszor meglátogatlak, én csak azt láttam, hogy a Czóbel mestertől ellesett módszer szerint szigorúan arccal a fal felé állnak az elkészült képeid, hogy még csak véletlenül se kelljen róluk szót ejteni. De beszélgettünk minden egyébről, itthon is, Rómában is,

akadt téma bőséggel. Emlékszem, Ricsi, drága Ricsi ugyanolyan büszkén, csillogó szemekkel mesélte, hogy ma Nyikita Mihalkovék ellen futballoztatok, mint ahogyan később azt is, hogy Leányfalun Nell Lajos a teniszpartnere.

Mozdulatok élnek bennem, ahogy megfogod a borosüveget, töltesz, és a Montepulciano zenéjére jár az agyunk. Nem tudom, ennél több mi kellett volna még a teljességélményhez akkor. Így volt teljes ez a Róma-kép, a csatornaszaggal, a Pantheon tövében riadtan menekülő patkánnyal, a Teverével és az Angyalvárral, az esti sétákkal a Piazza Navonáig. Milyen pazarlón bántam én akkor mindezzel! Vagy talán csak utólag látom így? Nem tudom, azt viszont határozottan, hogy ezek a római képek a betonlakó alvókkal együtt beleépültek a többi közé, és közvetve vagy közvetlenül minden, de minden megszólalásomban jelen vannak. Létélménynek hittem ezeket a baráti beszélgetéseket akkor, de most már inkább emberformálónak kellene őket mondanom?

Ostia Antica utcái kétszeresen is kihaltak. Sehol egy látogató, mi hárman, Ricsi, Maestro és én járjuk az ókort. Ricsi időnként odaállít mércének egy-egy oszlop mellé. Házi tűzhelyek, félig vagy teljesen ép mozaikok és feliratok, saját farkába harapó kígyó. Alkotta Proklosz. Tisztán kivehető mozaikfelirat. Igen, mintha szándékosan történt volna, hogy kedvünkre élvezhessük ezt a magányt, bár ide amúgy is egyesével kellene beengedni az embereket, hogy a házak között bandukolva zavartalanul elmélkedhessenek nagy sorskérdéseken, ahogyan mi hárman is szótlanul bandukolunk a múltban, itt és most a jelenben.

Ha így visszagondolok, nehezen tudnám eldönteni, melyik élmény fontosabb nekem, a palermói szakmai utam vagy a római szabadságom, így inkább azt mondom, egyformán mindkettő. Igazságosan meg is felezttem az ösztöndíjam időtartamát, és egy hónap után újabb két hétre visszamentem Rómába, az Akadémiára.

Tudom, művészettörténészek életrajzi elemekkel is gazdagon alátámasztva elemzik Kovács Péter lényeiének természetrajzát, az én kötődésem azonban más, a gyakran szótlan, magában morfondírozó, majd somolyogva, dörmögő hangon, résnyre összehúzódo szemekkel megszólaló Maestróval együtt élnek bennem ezek a képfigurák. Ahogyan utoljára a rövid életű, ám a maga nemében annál jelentősebb Aba-Novák Galéria emlékkiállításán a falra kivetített vásznon láttam, vagy ahogyan a hangját hallok most is, miközben mesteréről, Kokas Ignácról vagy a sógora fekete pulijáról mesél, és közben sorban egymás után vonulnak el előttem sötét színekkel megrajzolt alakjai a kiállításokról, a műteremből, keveredve a valósággal, a hiánnyal, Maestro hiányával.

Miért van, hogy csak dadogva tudok rólad beszélni? Miért van, hogy a *Betonlakók* mindennapos túlélési küzdelmét szavak nélkül is jobban látom egy-egy novellám alakjának mozdulatában, mint ahogyan most beszélnek róla? Vagy a 13/40-es számú *Lény* sárga vonalait csukott szemmel is olyan vakítóan látom, mintha a napba nézve kellene behunynom a szememet? Miért térek vissza folyton Rómába, az asztal mellé, hogy Ricsi föltszelje azt az ananászt, a menetrendhez, hogy mikor induljunk a Villa Adrianába vagy Ostiába? Hol van az az 1982-es ősz, az *Alvók* sarkában a keltezés, az én életemben a fordulópont? Olyan mélyre kellene nézmem, ahol már nincsenek szavak. Miért nehéz vagy éppenséggel lehetetlen beszélni arról, ami megfoghatatlan? Ami kimondatlanul ott van minden szívhez szóló írás sorai közé rejtve?

Vissza-visszatérek az *Alvók* két alakjához, segélykérőn fölnézek rájuk, mintha tőlük várnám, hogy itt és most, szavakba öntve a mozdulatlan mozdulatot, beszéljenek helyettem magukról. Mondják el mindennapos szenvedésüket. Bánatukat és persze örömeiket, mert örömük is van ebben a látszólagos emberi tökéletlenségben. Látható arcvonásaik rejtve maradnak, egy-egy mozdulatukból kell kiolvasnia az életüket a gyanútlan szemlélőnek, mint amilyen én is lehettem akkor, 1982-ben, amikor becsalogattak a Somogyi Képtár kiállítóhelyiségébe. Látom magamat magam előtt, ahogy ott állok húszévesen, letaglózva, lenyűgözve.

El is felejtettem már akkori énemet, hiába fordulnék most hozzá segítségért, magamra hagy a kérdéssel, hogy miért ez az egészséges színű női test védi a betegesebbnek látszó férfit az egymásra

KOVÁCS PÉTER, *Alvók*, 1982, vegyes technika, karton, 70x50 cm

utaltságban, ebben a meghitt, titokzatos, alvó testhelyzetben, ahogy itt fekszenek fölöttem a képen. A színek harmóniája? A meleg barna háttér? Az intim tér határát éppen csak jelző fehér?

Valami újszerű látásmód érintett meg akkor, amit most görcsösen iparkodva próbálok elmondani, de hiába minden erőfeszítésem, nem megy, rendre visszatérek hozzád, a műtermedbe. Látom a rengeteg vázlatot, kész képet. Tudom, otthon imádtál firkálni. Kicsi lapokra, mindig ugyanazt a férfi emberlényt. Grafittal, néhány vonallal, szenvedésben.

Egyszerre nászágyban, egyszerre sírgödörben. Élet és halál, élet a halálban, halál az életben, összefonódva, egymásba szervesülve. Földmélyre hatoló, sérülés nélkül elvághatatlan gyökerek. Ölelés nélkül is egymásba kapaszkodás. Segélykiáltás a másikhöz, fogadj el úgy, ahogy vagyok, olyannak, amilyen vagyok. Hadd melengessem magam tested melegével, mint Péter a tűz mellett,

amikor a Mesterre várt. Hadd maradjunk még így, amíg világos nem lesz, és a hajnal első fénye messzire nem űzi éjjeli rémálmainkat. És akkor fölkelhetünk, élhetjük gondtalan, órára, percre szabályozott életünket, aztán ha majd este fáradtan újból lefekszünk, megint ugyanígy egymás testmelegében várjuk a hajnalt, hogy majd életre kelhessünk.

Nincs más, csak ez a végtelen, örök, fölis mert magány. Látszólag fáj, pedig csupán igaz. A görcsbe ránduló testből kiáltanak a lélek sebei, azt látod bennük, amit te magad is megéltél, amit megélsz bennük, általuk. A legkomorabb sötétben is látod a fényt, vagy a legharsogóbb színek mélyén is ott van előtted a pusztulás.

Nem szeméremből takar a fátyol. A végső titkot magadban keresd, nem kell hozzá az arc, nézz a tükörbe, hogy meglásd, mit rejt. Feküdj

oda. Fedd föl a testhelyzetét. Tedd fejed alá a karod. Úgy aludj el, fölhúzott lábbal, a másik ölében, mintha ő óvna téged, pedig fordítva lesz, te adsz neki menedéket.

Mintha minden újabb rajzod ezt súgná. Kerestem, meg is találtam, meg is tapasztaltam, és most megmutatnám, de hogyan mutassam meg úgy, hogy ne fájjon olyan nagyon neked? Nézd, képzelj magadat ezek közé a vonalak közé. De ne a gondolataiddal, az elméddel, hanem a lelkeddel. Csukott szemmel is akár, mert akkor érted meg igazán, hogy miről beszélek. Mutatom minden lehetséges változatában, csak fogadd be, vidd magaddal, raktározd el jól, hogy ha innen elmész, vakon is bármikor földézhessd. Látod, ilyen egyszerű ez. Ennyi csupán a művészet.

Ha tudnék, egy-egy szonettel is mesélhetnék lényeidről, de mivel nem tudok, csupán mozdulat-töredékeik villannak föl egy-egy novellám, regényem mélyén. A kétségűl az önvádig, a félelemtől a megbékélésig, a vállalhatatlan küzdelem erőfeszítéstől mentes feloldásáig. Tudtomon kívül vezet a bennük rejlő erő, az sugárzik rám itt minden reggel, nem is kell fölnézni rájuk, és ha most ezt nem írnám, talán sose jövök rá, hogy 1982 óta, a tanulásidőre is időt hagyva nekem, kísérek utamon. Hálás lehetek a sorsnak, hogy ilyen kísérőt adott mellém.

Semmi sem pillanatok alatt zajlik le, mindennek van oka, előzménye, csak vissza kell menni érte, oda, az elé a két lépcsőfok elé, magunk elé képzelni az udvaron azt a régi kerekese kutat, ahonnan gyerekkorunkban elindulunk, ahonnan álmunkban azóta is mindig visszatalálunk saját életünkbe, mert onnan mindig el lehet indulni. Ébren nem is merünk visszamenni oda egyedül, kell a biztos kéz, ami vezet, nehogy olyan elhagyatottnak, kifosztottnak és megalázottnak érezzük utána magunkat, amilyenek az ember csak a saját életében érezheti magát, ha egyszer visszaér ahhoz a kúthoz, meg ahhoz a két lépcsőfokhoz, melyen talán csak a B. J. monogram, meg az 1957-es évszám hirdeti az építője nevét, amiről mindig ráismerünk. Köszönöm a sorsnak, hogy ismerhettelek, hogy te is egy lehettél azok közül, akik engem oda mindig visszavezetnek.

KOVÁCS PÉTER, Betonlakók, 1978, vegyes technika, falemez, 100x110 cm